

Çukurova Üniversitesi

Jean Monnet Projesi

19 Mart 2021

EKONOMİK BÜTÜNLEŞME MODELLERİ

Belgin Akçay
Ankara Üniversitesi

20.yüzyılın iki önemli özelliği var;

- İmparatorlukların dağılması
- Ulus devletlerin ortaya çıkışı

↓
Bölgeselleşme
Küreselleşme

1970 yılında bağımsız devlet sayısı 75 idi

1989 yılında 190 oldu

1990'ların sonunda yeni 21 ulus devlet ortaya çıktı.

Bölgeselleşme

- **Bölgeselleşme:** Aynı coğrafyada bulunan ülkeler arasında, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşımını kolaylatırmak ve ekonomi politikalarını koordine etmek için dizayn edilmiş küresel anlaşmaların yapılmasıyla iki ya da daha çok ülkenin bir araya gelmesi.
- İtici güçler: Barış ve güvenliğin sağlanması; teknolojik gelişmeler
- Sonuç: Bir araya gelen bu ülkelerin ekonomileri arasında karşılıklı bağımlılık; uluslararası ekonomik ilişkilerde ortaya çıkan kayda değer artışla first ve kısıtları yönetmek için bilinçli yapılan girişimler

Küreselleşme

- **Küreselleşme:** Ekonomik açıdan, artan sınır ötesi mal ve hizmet ticareti, artan sermaye hareketleri ve ilerleyen ve yayılan teknoloji aracılığıyla dünya ekonomileri arasında artan bağımlılık.
- İtici güçler: Her türlü üretim faaliyetinde bilginin hızla artan önemi ve mevzuat değişikliği yapılarak firmaların piyasa merkezli faaliyet göstermelerine imkan verilmesi (yani piyasalaşma-marketisation)
- Sonuç: piyasa güçleri (tüketici ve üreticiler) arasında karşılıklı ve devamlı genişleyen bağımlılık ve ülke ekonomileri arasında giderek artan bütünleşmenin ortaya çıkması.

Ekonomik Bütünleşmenin Özellikleri

- Ekonomik bütünleşmeler, 20.yüzyılda ortaya çıkan önemli iktisadi gelişmelerin başında gelmektedir.
- Ekonomik bütünleşme, ülkeler arasında ekonomik politikaları ve mevzuatı (kural, kanun vb.) koordine etmek için yapılan farklı anlaşmaları içermektedir.
- Ekonomik bütünleşme bir süreçtir.
- Ekonomik bütünleşmenin başarısı bütünleşmeden kaynaklanan kazanç ve kayıpların dengeli dağılımına bağlıdır.

Ancak, ekonomik bütünleşmenin tek bir tanımını üzerinde fikir birliğine henüz varılamamıştır.

Ekonomik Bütünleşme ((Ekonomik Entegrasyon) Kavramı

KINDLEBERGER: Ekonomik bütünleşme, üretim faktörleri fiyatlarının eşitlenmesidir.

TINBERGEN: Ekonomik bütünleşme, uluslararası işbirliğinin ekonomik işbirliğinin en uygun düzeye çıkarılmasıdır.

BALASSA: Tek tanım yerine, ekonomik bütünleşmenin zayıftan ileri aşamalarına doğru ayrı tanımlar yapmıştır.

-Ticareti engelleyen unsurların kaldırılması (Ticari bütünleşme)

-Ülkelerarası faktör dolaşımının serbest bırakılması (Faktör bütünleşmesi)

-Ulusal ekonomik politikaların ülkeler arasında uyumlaştırılması (Politika bütünleşmesi)

-Bütün bunların tümünün bir araya gelmesi (tam bütünleşme)

Ekonomik Engeller

- Malların hareketleri önündeki engeller
- Hizmetlerin hareketleri önündeki engeller
- Kişilerin hareketleri önündeki engeller
- Sermaye hareketleri önündeki engeller

Malların Dolaşımı Önündeki Engeller

Görünen Engeller

- Tarifeler (gümrük vergileri): İthal malların ülke sınırlarından girişi sırasında devletçe alınan vergilerdir. Bu tür vergiler değer ve miktar üzerinden alınabilir.
- Kotalar: Malların ithalat hacmine konulan limitler.
- İthalat Yasakları: Tümüyle bir mal ya da mal grubunun ülkeye girişinin yasaklanması.

Görünmeyen Engeller (Tarife dışı engeller)

- Benzer etkili vergiler: gümrükte alınan test bedelleri, saklama bedelleri ve idari harçlar gibi gizli vergilerdir.
- Döviz kontrolleri: Yerleşiklerin ellerinde döviz tutmalarını engeller. Bu durumda ithalatçıların dövizle ödeme yapmaları, dolayısıyla ithalat kısıtlanmaktadır.
- Diğer tarife dışı engeller: sağlık, güvenlik ve çevre standartları, kamu ihaleleri, devlet tekellerinin faaliyetleri, demiryollarının ithal malları için yüksek, ihraç malları için düşük fiyat alması gibi düzenlemeler

Hizmetlerin Dolaşımı Önündeki Engeller

Bu engeller, mallar üzerine getirilen tarife dışı engellere benzer.

Tüketim üzerindeki miktar kısıtlamaları:

- Yerli üreticilere daha fazla pazar payı verilmesi
- Sübvansiyonlar
- Kamu alımları
- Yapılan hizmet karşılığında yabancı ülkelere döviz transferinin kontrolü
- Belli hizmetlerin sunulmasında kullanılacak işgücünün nitelikleri ile ilgili kısıtlamalar (örneğin hukuk ve tıp alanında)
- Sermaye malları ile ilgili teknik gerekliliklerin konulması (örneğin ulaşım hizmetlerinde)
- Hizmetin sunumu ile gereken malların gümrük değerlerinin belirlenmesi ile ilgili sorunlar

Kişilerin Dolaşını Önündeki Engeller

- İř ve mesleklere giriş üzerindeki engeller: Bunlar doğrudan yasaklar olabilir. Örneğin yabancıların avukat olmasının yasaklanması. Dolaylı yasaklar olabilir. Örneğin yabancı dil sertifikasının kabul edilmemesi
- Yerleřme koşullarına konulan engeller: Yabancıların oturma izni alınmasının engellenmesi, çalışmalarını kısıtlayıcı etki yaratır. Ayrıca bir konut sahibi olmanın veya çocukların okula gitmesi üzerine kısıtlamalar konulması.
- Mali engeller: yabancılardan yüksek vergi alınması, ödenek hakkı elde etmeksizin sosyal güvenlik primi kesilmesi, kazançlarının kendi ülkelerine götürülmesinin engellenmesi

Sermaye Hareketleri Önündeki Engeller

- Döviz mevduatlarından ya da mevduat faizinden vergi alınması ve bu nedenle mevduat getirisinin düşük veya negatif olması,
- Menkul kıymet tutma hakkının sadece vatandaşlara verilmesi veya yabancı menkul kıymet alımlarının engellenmesi
- Yabancılar için açılacak mevduat hesaplarına üst sınır konulması veya yerleşiklerin başka bir ülkede mevduat hesabı açtırmaları için gereken miktarın kısıtlanması
- Döviz kısıtlamaları: sermaye işlemleri için sınırlı miktarda döviz tutulmasına izin verilmesi, döviz alımlarına vergi konulması veya bölünmüş döviz piyasalarında cari işlemlere kıyasal sermaye işlemlerinde daha pahalı döviz kuru uygulanması.
- Yabancı yatırımcılardan vergi alınması veya yabancıların kârlarından yerleşiklere göre daha yüksek vergi alınması
- Elde edilen kârların ev sahibi ülkede yeniden yatırılma şartı getirilmesi veya ihracatçılar yurtdışına çıkardıkları sermayeyi belli süre içinde geri getirilmesinin şart koşulması

Ekonomik Bütünleşmenin Amaçları

- Daha etkin kaynak dağılımı,
- Malların ve hizmetlerin üretiminde uzmanlaşma,
- Ölçek ekonomilerinden yararlanma,
- Teknolojik gelişmelerin transferi,
- Üretim faktörlerinin verimliliklerinde artışlar,
- Ekonomilerde etkinliğin sağlanması,
- Ekonomik gelişme ve kalkınmanın artırılması,
- Bireylerin yaşam standardının yükseltilmesi

Ekonomik Bütünleşmeden Beklenen Sonuçlar

- Büyüyen ticaret hacmi
- Daha etkin kaynak dağılımı
- Ekonomide etkinliğin artması
- Hayat standartlarının yükselmesi
- Toplum refahının artması
- Ekonomiler arasında artan karşılıklı etkileşim
- Ülkeler arasında giderek artan karşılıklı bağımlılık
- Entegrasyonun ilerleyen aşamalarında, ulusal ekonomi politikalarının giderek etkinliğinin azalması

Ekonomik Bütünleşme Aşamaları

- Tercihli Ticaret Anlaşması
- Serbest Ticaret Alanı
- Gümrük Birliği
- Ortak Pazar
- Parasal Birlik
- Ekonomik Birlik

Ekonomik ve Parasal Birlik

Tercihli Ticaret Anlaşması

- Anlaşmaya taraf ülkelerin tek yanlı veya karşılıklı olarak belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerinde indirimde bulunmalarına dayanan en dar kapsamlı iktisadi bütünleşme aşamalarından biri.

Serbest Ticaret Alanı

- *Taraf olanlar aralarındaki ticarete birbirlerine üçüncü ülkelere uyguladıklarından daha düşük tarife uygulamak (yani *Rüçhanlı bölge yaratmak*) veya aralarındaki ticarete tarife birliği sağlamak amacıyla yapılan ekonomik bütünleşme girişimlerini kapsar.
- *Üye ülkeler aralarında ticareti engelleyen veya kısıtlayan gümrük vergilerini ve gümrük dışı engelleri azaltır ya da kaldırır.
- *Üçüncü ülkelere karşı ortak bir dış tarife veya uyumlaştırılmış ithalat rejimi uygulama zorunluluğu yoktur.
- *Taraf olan ülkeler, ekonomik ilişkilerinde ulusal politikalarını izlemeye devam ederler.

Örnek: EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Alanı)-1960

NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı)-1992

AFTA (Güney Doğu Asya Serbest Ticaret Alanı)-1993

Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (15 Kasım 2020)

Gümrük Birliği

- *Ekonomik bütünleşmenin daha ileri bir aşamasıdır.
- *Üye devletler kendi aralarında mal ticaretinde ilişkin tüm engelleri (gümrük vergisi, kota, ihraç yasakları v.b.) kaldırırılar.
- *Aralarında ortak bir gümrük tarifesi ve üçüncü ülkelere ise, ortak bir ticaret politikası uygularlar.
- *Böylece "gümrük birliği" aşamasına geçilmiş demektir.

Örnek:UDEAC (Orta Afrika Gümrük Birliği)-1964

SACU (Güney Afrika Gümrük Birliği)-1992

Rusya-Kazakistan-Belarus Gümrük Birliği-2010

Ortak Pazar

*Malların serbest dolaşımı yanında, tüm üretim faktörlerinin dolaşımının serbest olduğu ekonomik bütünleşme aşaması ise, 'ortak pazar' olarak adlandırılmaktadır.

Ortak Pazar=Gümrük Birliği + Faktör Mobilitesi

*Üçüncü ülkelere karşı, her ülke kendi ulusal politikalarını izleyebilir veya aralarında anlaşarak ortak politika da izleyebilir.

Örnek: MERCOSUR (Güney Ortak Pazarı)- 1991

COMESA (Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı)-1994

Parasal Birlik Aşaması

Ortak paranın kullanıldığı ya da üye ülke paralarının sabit bir kurdan birbirine bağlandığı aşamadır

- Örnek: ECCU (*Doğu Karayipler Parasal Birliği*)-1981

Ekonomik Birlik Aşaması

Bir ortak pazarın üzerinde, ekonomi politikalarının önemli kısmı ile piyasa düzenlemesinin yanı sıra gelirin yeniden bölüşümü politikalarında ileri derecede eşgüdüm hatta birleştirme gereklidir.

Bu aşamada, üye ülkeler artık birliğin bölgeleri konumuna gelirler.

Ekonomik ve Parasal Birlik Aşaması

- Avrupa Birliği ile literatüre girmiştir.
- Parasal birliğin sağlanması yanında ekonomi politikalarının tümüyle uyumlaştırılması ise, ekonomik entegrasyonun en ileri aşaması olan **ekonomik ve parasal birlik** (tam ekonomik bütünleşme) aşamasını oluşturmaktadır.
- Bu aşamanın birbirini tamamlayan iki boyutu vardır;

Parasal Birlik

Ekonomik Birlik

Ekonomik entegrasyona için bir araya gelen ülkeler, bu aşamalardan arzuladıkları aşamada durabilir veya daha ileri aşamaya geçebilirler.

ÖRNEK 1

Örneğin; PTA (Doğu ve Güney Afrika Ülkeleri Tercihli Ticaret Anlaşması)-
1982

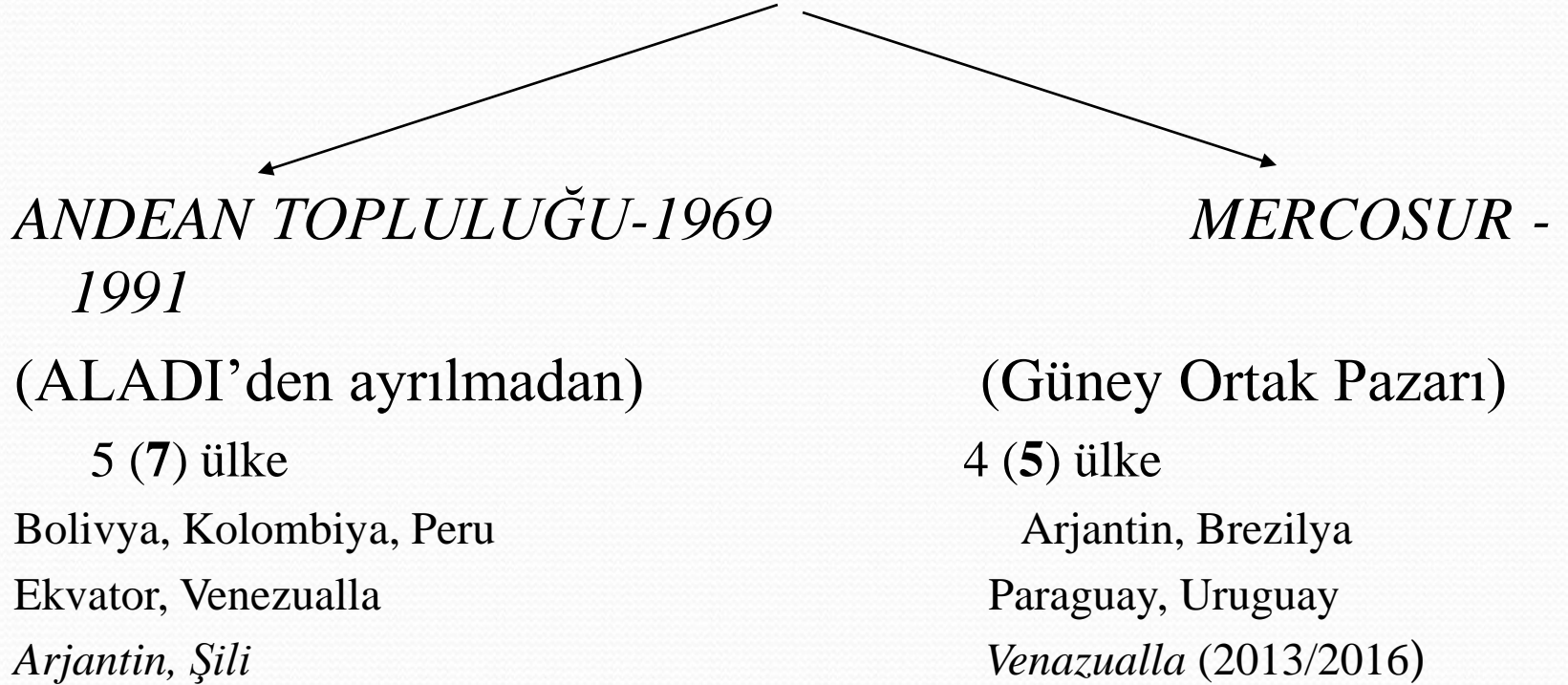

COMESA (Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı)-1994

ÖRNEK 2

LAFTA (Latin Amerika Serbest Ticaret Alanı)-1960- 11 ülke

ALADI (LAFTA) (Latin Amerika Entegrasyon Birliği)-1980 -13 ülke

ÖRNEK 3

CARIFTA (Karayipler Serbest Ticaret Bölgesi)-1965

CARICOM (Karayipler Topluluğu Ortak Pazarı)-1973 -15 Ülke

*OECS (Doğu Karayipler Parasal Birliği)-1981
7 (11) ülke / Doğu Karayip Doları*

*CSME (Karayipler Topluluğu Tek Pazarı ve Ekonomik Birliği)-12 ülke
-2006*

ÖRNEK 4

ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği)-1967

AFTA (ASEAN Serbest Ticaret Alanı)-1992

SAARC (Güney Asya Bölgesel İşbirliği)-1985

Hindistan-Sri Lanka Serbest Ticaret Alanı- 2005

ÖRNEK 5

AKÇT (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu)-1951

AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu)-Ortak Pazar-1958

AB- Avro Bölgesi (Ekonomik ve Parasal Birlik Alanı)- 1999

Dünyanın En Etkili Bölgesel Ekonomik Entegrasyonları (2019)

- Avrupa Birliği (AB)- 1957
- Güney Ortak Pazarı (Mercosur) 1991
- Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Alanı (NAFTA)- 1992
- Asean Serbest Ticaret Alanı (AFTA)-1993
- Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (RCEP)- 2020

Dünyanın En Etkili Bölgesel Ekonomik Entegrasyonları (2019)

Avrupa Birliği (AB)- 1957

- 27 üye
- 447 milyon kişi
- GSYİH (SAGEP) : 19,3 trilyon dolar
- Kişi Başına GSYİH: 43 615 dolar

Güney Ortak Pazarı (Mercosur) 1991

- 5 üye
- 295 milyon kişi
- GSYİH (SAGEP) :4,6 trilyon dolar
- Kişi Başına GSYİH: 19 269 dolar

Dünyanın En Etkili Bölgesel Ekonomik Entegrasyonları (2019)

Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Alanı (NAFTA)- 1992

- 3 üye
- 490 milyon kişi
- GYİH (SAGEP) : 24,8 trilyon dolar
- Kişi Başına GSYİH: 50 700 dolar

Asean Serbest Ticaret Alanı (AFTA)-1993

- 10 üye
- 661 milyon kişi
- GSYİH (SAGEP) : 9,8 trilyon dolar
- Kişi Başına GSYİH: 14 025 dolar

Dünyanın En Etkili Bölgesel Ekonomik Entegrasyonları (2019)

Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP)- 2020

- 15 üye
- 2,2 milyar kişi
- GSYİH (SAGEP) : 26,2 trilyon dolar
- Kişi Başına GSYİH: 27 018 dolar

Dünya Ticaret Örgütü –DTÖ (Ocak 2021)

- GATT- 1947
- DTÖ- 1 Ocak 1995
- Üye sayısı: 164 (20 gözlemci)

DTÖ Anlaşması 6 kısımdan oluşuyor;

- *DTÖ'ü kuran anlaşma*
- *GATT: Mal ticareti ve mal ticaretine yönelik yatırım anlaşmaları*
- *GATS:Hizmet Ticareti*
- *TRIPs: Fikri mülkiyet hakları*
- *DSU:Uyuşmazlıkların çözümü*
- *TPRM: Ülkelerin ticaret politikalarının gözden geçirilmesi*

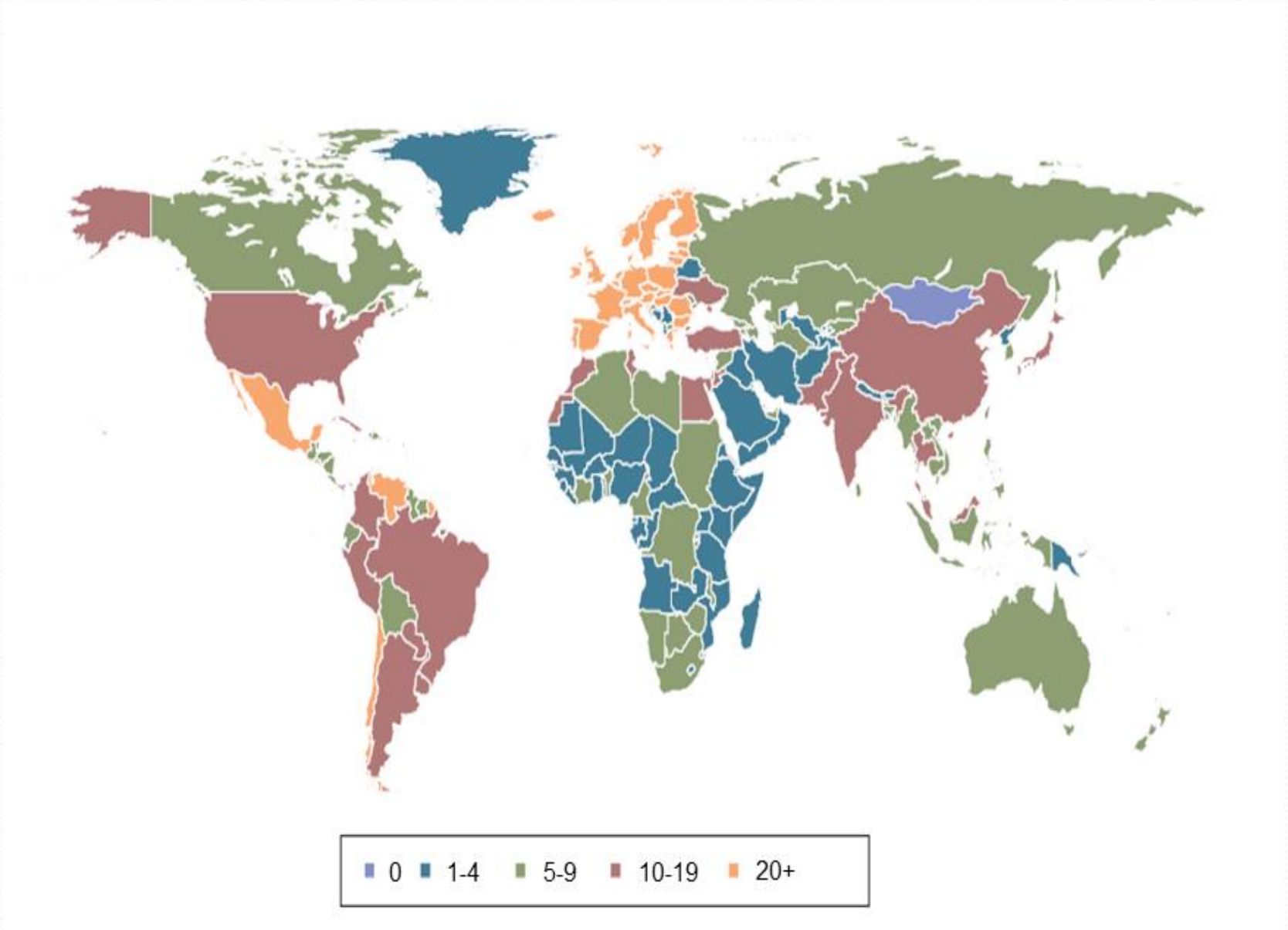
Amaç: Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi.

DTÖ Sekreteryası'nın 1995 Raporu'na göre “bölgesel ve çok taraflı ekonomik entegrasyon girişimleri ticaretin serbestleştirilmesi bakımından birbirlerine alternatif değil tamamlayıcı”dır

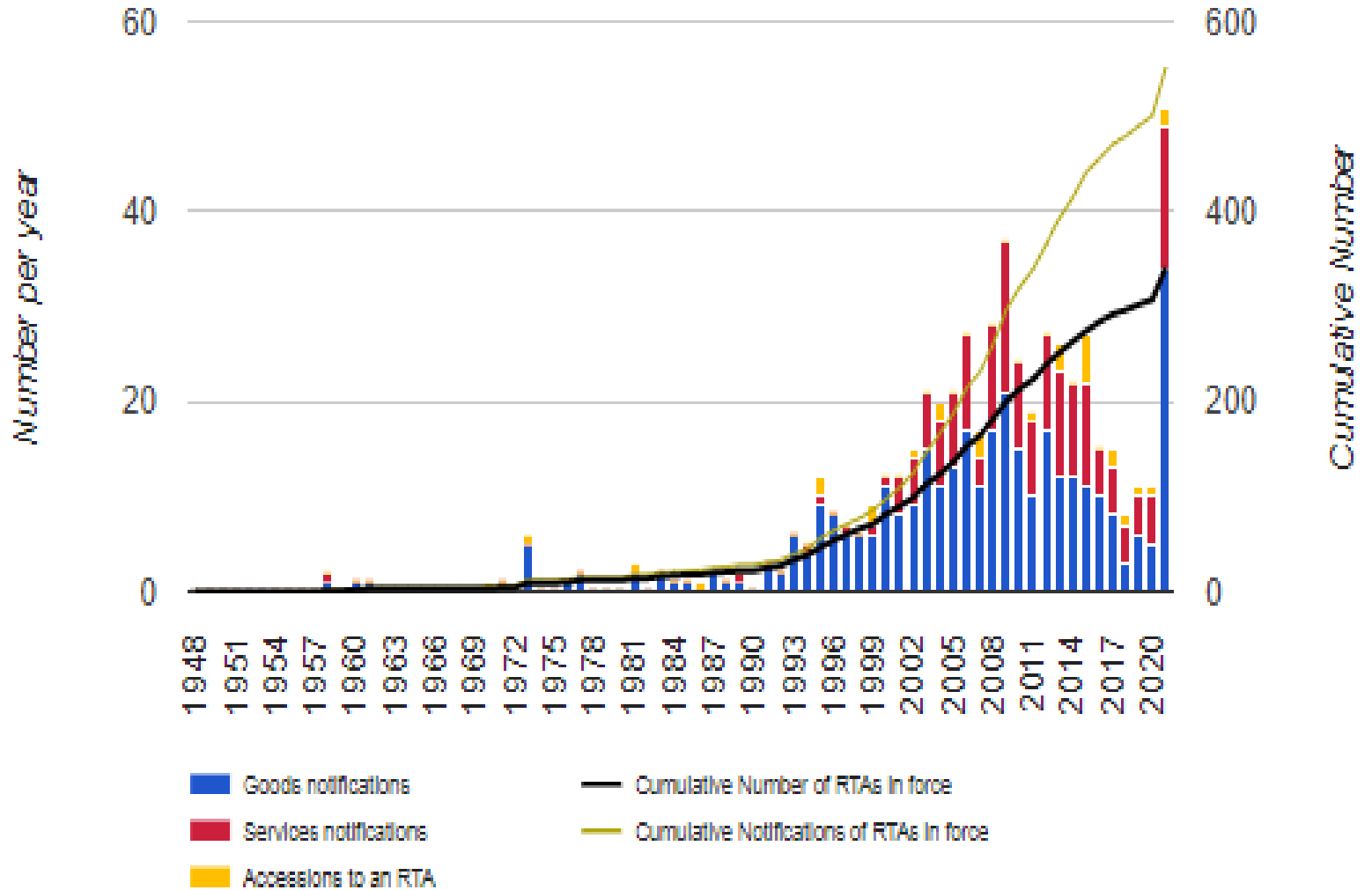
Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları

- **1947-1995** yılları arası bildirilen BTA sayısı 100'ü biraz üzerinde
- **2006** (yıl sonu itibarıyla) bildirilen ve yürürlükte olan BTA sayısı 214'e yükselmiştir;
- **2021** (Ocak)
 - Bildirimi yapılan toplam BTA sayısı 550 (483)
 - Yürürlükte bulunan BTA sayısı 341 (303)
- **GATT döneminde** yıllık ortalama BTA bildirim sayısı 3'den az
- **DTÖ döneminde** yılda ortalama 20'yi aşmıştır.
- *2020 Ocak itibarıyla DTÖ üyesi başına ortalama (yürürlükte olan) BTA sayısı yaklaşık 2'ye (1,84) ulaşmıştır.*

BTA'ların Dağılımı (Üye sayısına Göre)

Yürürlükteki BTA'ların Gelişimi (1948-2021-Ocak)

Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre BTA'lar (Ülke Başına Düşen BTA Sayısı)

RTA Name	Coverage	Date of entry into force
ASEAN - Hong Kong, China	Goods & Services	Jun 11 2019
EU - United Kingdom	Goods & Services	Jan 1 2021
Indonesia - Australia	Goods & Services	Jul 5 2020
EU - Eastern and Southern Africa States - Accession of Comoros	Goods	Feb 7 2019
Ukraine - Israel	Goods	Jan 1 2021

Kaynak: WTO, 2021.

Tarafların Sayısına Ve Kompozisyonuna Göre BTA'lar

	Taraf sayısı=2	Taraf sayısı>2	Taraf sayısı>2: taraflardan en az biri BTA
Gelişmiş-Gelişmiş	6	9	8
Gelişmiş-Gelişmekte olan	29	6	41
Gelişmekte olan-Gelişmekte olan	135	36	18
Bölge içi	81	39	26
Bölgeler arası	89	12	41

BTA'ların Kapsamı

Kapsam	Goods	<u>167</u>
	Services	<u>2</u>
	Goods and Services	<u>172</u>
	Grand total	341

Kaynak, WTO, 2021

BTA'ların Günümüzdeki Özellikleri-I

- Artık coğrafi yakınlık önemini kaybetmiştir ve kıtalararası/bölgelerarası nitelikte BTA'ların akdedilmesi söz konusudur.
- Giderek artan sayıda kuzey-güney ve güney-güney BTA'ları müzakere edilmekte ve imzalanmaktadır. Hizmetler ticaretine ilişkin BTA'larda bu artış daha belirgindir.
- Bildirimde bulunulan ve yürürlükteki anlaşmaların çoğu bölgelerarası ve ikili niteliktedir.
- Yürürlükte olan BTA'ların %81'inin Serbest Ticaret Anlaşması, %11'inin Gümrük Birliği, %8'inin kısmi kapsamlı Tercihli Ticaret Anlaşmasıdır.
- Yürürlükte olan BTA'ların “daha çok karşılıklılık” öngördükleri görülmektedir. Özellikle AB, tek taraflı tavizler tanıdığı ülkelerle 1995 yılından beri daha çok karşılıklılığı içeren anlaşmalar imzalamıştır (AKP ve Orta Asya ülkeleri)

BTA'ların Günümüzdeki Özellikleri-II

- BTA'lar, “koşulluluk” (conditionality) prensibi çerçevesinde, gelişmekte olan ülkelerde etkin bir ekonomi diplomasi aracı olarak kullanılmaktadır. Örneğin A.B.D., BTA'lar çerçevesinde sunduğu ticari tavizler karşılığında, ağırlıkla fikri mülkiyet hakları ile işçi haklarının korunması konularında koşullar öngörürken, AB'nin ortak değerlerin benimsenmesi ve standartların geliştirilmesine yönelik düzenlemelere ağırlık verdiği görülmektedir.
- BTA'ların tarife indirimlerinin çok ötesine geçerek, hizmetler, yabancı yatırımlar, fikri mülkiyet hakları, standartlar, rekabet politikası ve hatta çevre ve işgücü konularına yönelik hükümler içeren karmaşık bir yapı arz ettiği görülmektedir.

Çağdaş bütünleşme hareketleri, liberal iktisat düşüncesinin yeniden ortaya çıkmasıdır.

Ekonomik Düzen Tercihi

18. yüzyılın ikinci yarısından, 19. yüzyılın sonlarına kadar ekonomik düzen tercihi:

- **Liberalizm** (Piyasa ekonomisi)

20. yüzyılın başlarından itibaren önem kazanan ekonomik düzen tercihi:

- **Karma ekonomik düzen** (müdahaleci kapitalizm) (ABD, Batı Avrupa)
- **Merkezi planlama** (Merkez ve Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği)

20. yüzyılın sonlarına doğru önem kazanan ekonomik düzen tercihi:

- **Liberalizm** (Piyasa ekonomisi)

Liberal İktisat Düşüncesi

- Liberalizm, ekonomik sistem olarak piyasa ekonomisini savunur.
- Liberal ekonomik düzen, rekabete dayalı, kârı esas alan, özel mülkiyet, miras, sözleşme yapma, teşebbüs ve tercih özgürlüğünün güvence altına alınmış olduğu ve devletin fiyat mekanizmasının işleyişine en az düzeyde müdahale ettiği bir ekonomik sistem modelidir.
- Liberalizmin, liberal ekonomik düzen ve liberal siyasal düzen olmak üzere iki ana temeli vardır.

Liberal Ekonomik Düzenin Temel İlkeleri

- Bireycilik,
- Rekabet,
- Özel mülkiyet,
- Miras,
- Serbest girişim,
- Fiyat mekanizması,
- Ekonomik hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasıdır